

4. Лекторский В. А. Субъект, объект, познание / В. А. Лекторский. – М.: Наука, 1980. – 358 с.

5. Лукашевич В. К. Философия и методология науки: учеб. пособие / В. К. Лукашевич. – М.: Современная школа, 2000. – 438 с.

6. Нугаев Р. М. Смена развития научных теорий: ценностное измерение / Р. М. Нугаев // Вопросы философии. – 2002. – №11. – С.124–134.

7. Пролесев С. В. Освітній проект модерну та сучасний університет / С. В. Пролесев, В. В. Шамрай // Філософія і методологія розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів: [авт. кол.: В. Андрущенко (керівник), М. Бойченко, Л. Горбунова, В. Лутай та ін.]. – К.: Педагогічна думка, 2011. – С.154–178.

8. Щедровицкий П. Г. Изменения в мышлении на рубеже XXI столетия: социокультурные вызовы / П. Г. Щедровицкий // Вопросы философии. – 2007. – №1. – С.36–54.

9. Янков В. А. Эскиз экзистенциальной истории / В. А. Янков // Вопросы философии. – 1998. – №6. – С.3–33.

References

1. Vygotskij L. S. Myshlenie i rech' / L. S. Vygotskij. – М.: Nauka, 1982. – 504 s.

2. Gadamer H.–G. Istina i metod. Osnovy filos. germenoviki: Per. s nem. / Obshh. red. i vstup. st. B. N. Bessonova. – М.: Progress, 1988. – 704 s.

3. Giddens Je. Posledstvija sovremennosti / Je. Giddens; [Per. s angl. G. K. Ol'hovikova; D. A. Kibal'chicha; vstup. stat'ja T. A. Dmitrova]. – М.: «Praksis», 2011. – 352 s.

4. Lektorskij V. A. Sub#ekt, ob#ekt, poznanie / V. A. Lektorskij. – М.: Nauka, 1980. – 358 s.

5. Lukashevich V. K. Filosofija i metodologija nauki: ucheb. posobie / V. K. Lukashevich. – М.: Sovremennaja shkola, 2000. – 438 s.

6. Nugaev R. M. Smena razvitiya nauchnyh teorij: cennostnoe izmerenie / R. M. Nugaev // Voprosy filosofii. – 2002. – №11. – С.124–134.

7. Prolejev S. V. Osvitnij projekt modernu ta suchasnyj universytet / S. V. Prolejev, V. V. Shamraj // Filosofija i metodologija rozvytku vyshhoj osvity Ukraïny v konteksti jevointegracijnyh procesiv: [avt. kol.: V. Andrushenko (kerivnyk), M. Bojchenko, L. Gorbunova, V. Lutaj ta in.]. – К.: Pedagogichna dumka, 2011. – С.154–178.

8. Shhedrovickij P. G. Izmenenija v myshlenii na rubezhe XXI stoletija: sociokul'turnye vyzovy / P. G. Shhedrovickij // Voprosy filosofii. – 2007. – №1. – С.36–54.

9. Jankov V. A. Jeskiz jekzistencial'noj istorii / V. A. Jankov // Voprosy filosofii. – 1998. – №6. – С.3–33.

**Sakun A. V., Doctor of Philosophy, Assoc. Prof.,
Leading Researcher in The Institute of Gifted Child
of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
(Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com**

Methodological reflection as a way of understanding the processes of thinking

The paper analyzes the problem of the culture of thinking, based on which the final decision issues in all spheres of social life are made. The role of methodological reflection as a principle of human thought, which sends it to the understanding of natural forms and results, is shown. Understanding and all other intellectual processes co-exist and unfold in the space of mental activity.

Keywords: reflection, methodology, understanding, thinking, paradigm, principles, cognition.

**Сакун А. В., доктор философских наук, доцент,
ведущий научный сотрудник, Институт одаренного ребенка
Национальной академии педагогических наук Украины
(Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com**

Методологическая рефлексия как способ понимания процессов мышления

Анализируется проблема культуры мышления, на основании которой осуществляется окончательное решение вопросов во всех сферах социальной жизни. Показана роль методологической рефлексии как принципа человеческого мышления, которая направляет его на понимание собственных форм и результатов. Понимание и все другие интеллектуальные процессы сосуществуют и разворачиваются в пространстве мыслительной деятельности.

Ключевые слова: рефлексия, методология, понимание, мышление, парадигма, принципы, познание.

* * *

УДК 316.7

Смельяненко Є. О.,
кандидат філософських наук, доцент,
докторант, НІСД (Україна, Київ),
shalimova_eo@mail.ru

РЕЛІГІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА МАРГІНАЛЬНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАТИВНЕ ЯДРО НАЦІОНАЛЬНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Досліджується соціокультурна ідентичність особистості взагалі та громадян України зокрема. Висувається гіпотеза про взаємний визначальний зв'язок між різними вимірами та сферами ідентичності людини. Описуються цільні зв'язки між ідентичністю в сфері релігійних уподобань та національною та етнічною ідентичністю. Аналізуються особливості релігійного самовизначення християн України в конфесійному аспекті та в аспекті релігійного досвіду. Наводяться приклади зв'язків релігійної та політично-громадянської ідентичності в контексті автономного та гетерономного релігійного досвіду. Формулюється висновок про вирішальне значення врахування цих взаємозв'язків при формуванні механізмів політики державної безпеки та заходів розбудови національної держави.

Ключові слова: ідентичність, маргінальність, релігія, нація, цінності.

Структура особистості людини трансформується впродовж усього життя і ідентичність, як її невід'ємна компонента, є також динамічною. Розвиток ідентичності як особистісної структури є нелінійним, багатовекторним, завжди стикається з кризами ідентичності, що можуть бути викликані к внутрішніми, екзистенційними та зовнішніми, соціальними чинниками. Зміни людської ідентичності можуть набувати як характеру розвитку, так і занепаду. Так, самовизначення є невід'ємним елементом в життєдіяльності особистості як цілісної системи і завжди пов'язане з пізнавальною, емоційно-вольовою, мотиваційною сферами особистості. Ці сфери інтегруються посередництвом мови, традицій, норм та звичаїв, знаків та символів, ідей та образів, цінностей та смислів в системі культури. Тож ідентичність та маргінальність є взаємопов'язаними динамічними мінливими соціокультурними феноменами, що чинять визначальний вплив на суспільну життєдіяльність і одночасно залежать від неї. Це визначає актуальність дослідження феноменів ідентичності і маргінальності як в загальному, цілісному плані, так і в розрізі різних сфер і взаємодії цих сфер між собою.

Питання ідентичності та як феномену соціокультурних трансформацій маргінальності розглядалися в працях таких закордонних – Т. Веблен, М. Голдберг, А. Керкхофф, Т. МакКормик, Б. Манчіні, Р. Мертон, Е. Нейман, Р. Парк, У. Самнер, Е. Стоунквіст, А. Фарж, Й. Халасінський, Т. Шибутані – та вітчизняних – Є. Стариков, Є. Рашковський, Б. Шапталов, В. Муляр, А. Атоян, З. Голенкова, О. Ігітханян, В. Шапінський, І. Казарінова, М. Степико, Є. Головаха – авторів. Коло питань, що стосуються національної та релігійної ідентичності й маргінальності розкриті в роботах Ф. Барта, А. Ватермана, С. Гантінгтона, Б. Геральда, В. Дуза, Е. Дюркгейма, Е. Еріксона, Дж. Колемана, В. Коннора, Г. Кона, Дж. Марсія, Д. Маттесона, М. Міда, С. Московичі, Ю. Хабермаса, Ч. Тейлора З. Фрейда, К. Юнга та ін. Ґрунтовними з цього ж питання є роботи Є. Галкіної, Н. Іванової, Л. Іоніна, Н. Корж, Н. Лебедевої, О. Мачинського, Л. Науменко, а також проведені теоретико-емпіричні дослідження М. Шульги, С. Савоскула, П. Гнатенка і В. Павленко, М. Рябчука, Я. Грицака та багатьох інших. Проте через багатоаспектність, складність та мінливість даних феноменів проблематика ідентичності і маргінальності вичерпаною не є.

Порушення цілісної і стійкої системи ідентифікацій особистості та ідентичності в цілому являє собою явище маргінальності, яка може набувати локальний або системний характер. Так, ідентичність може розглядатись в розрізі різних сфер та вимірів людської життєдіяльності: статеві, вікова, соціальна, релігійна, культурна, моральна, політична, майнова тощо. Так само може виникати статеві, вікова, соціальна, релігійна, культурна, моральна, політична, майнова тощо маргінальність. Взаємодіючи між собою та поєднуючись системними зв'язками різні виміри маргінальності створюють маргіналізовану особистість. Маргінальність особистості може поставати у двох вимірах: об'єктивна – соціальна, структурна; суб'єктивна – екзистенційна, соцієтальна. Відповідно ці типи взаємно обумовлюють один одного.

Екзистенціальна маргінальність визначає внутрішні межі існування людини. Вона контролюється й регулюється людиною й у цьому виявляється її феноменальність. Основним змістом феномена маргінальності є воля і зумовлена нею можливість вибору [2, с. 10].

Тож виміри ідентичності визначають виміри маргінальності і навпаки, а всебічні функціональні зв'язки між ними надають цим феноменам системного характеру.

Таким чином, метою даної роботи є проаналізувати специфіку релігійної ідентичності і маргінальності в Україні сьогодні і їх вплив на інші сфери маргіналізації та ідентифікації.

Розглянемо динаміку соціокультурних ідентифікацій українців як систему. Виходячи з досліджень Т. Воропаєвої, можна відзначити такі аспекти динаміки ідентичності в українському суспільстві. В перші роки після оголошення незалежності в українському суспільстві радянська ідентичність займала першочергові місця, проте відмінності між нею і іншими ідентичностями суттєво скорочувались. В період 1994–2004 років роль пострадянської ідентичності суттєво зменшилась, за виключенням етнічних росіян Півдня і Сходу країни. На тлі цього в українському суспільстві зростала етнічна ідентичність. Європейська ідентичність на початку цього періоду займала передостанні місця, але її значущість почала зростати наприкінці 1990-х років. В контексті цього варто зазначити, що найбільш потужно європейська ідентичність зростала саме серед населення великих міст. Національна (громадянсько-політична) ідентичність була стабільною на початку 1990-х років, але починаючи з другої половини 1990-х років вона почала стрімко спадати в неукраїнській етнічних групах. Поступове зростання національної ідентичності в групах етнічних українців почало простежуватись з 1997–1998 років, та у період 2004–2005 років. При цьому варто зазначити, що її зростання на Сході та Півдні країни відбувалось повільніше, ні в інших частинах. Релігійна ідентичність почала стрімко зростати на початку 2000-х років, а починаючи з 2005 року в опитуваннях все частіше почали використовувати ідентитети «християнин», «християнка». На тлі цього зрівнялись показники етнічної ідентичності як в групах етнічних українців, так і в групах національних менших, при чому паралельно з цим спостерігається зростання європейської ідентичності, особливо в Північних, Західних та Центральних регіонах. Проте, в частині Східних та південних регіонів спостерігається зростання ностальгії за радянською ідентичністю. У 2006–2007 роках починає зростати регіональна ідентичність пара-

льно зі зростанням майнової ідентичності. Окрім цього з 2008–2010 років починає набирати своєї яскравої значущості європейська ідентичність по всіх регіонах України (не зважаючи на тимчасові анти європейські настрої у владних структурах) [1].

Як видно, між ствердженням етнічної ідентичності, зростанням європейської ідентичності і зміцненням релігійної ідентичності проглядаються прямі кореляційні зв'язки. Звернемось до аналізу впливу цих зв'язків на суспільне життя.

Зростання релігійної ідентичності у 2000-х роках часто називають «релігійним Відродженням». Таке визначення подекуди спирається на трактування релігії як відносно автономної сфери свідомості поряд з правовою, політичною, моральною, етнічною тощо. Проте, наскільки в реальності можлива ця автономність? На практиці наявний постмодерний релігійний плюралізм у поєднанні з «одержавленням» та політизацією релігії. Для того, щоб оцінити місце цих процесів об'єктивній дійсності та особливості впливу їх на процеси маргіналізації, необхідно визначитись з наступним. Якою є автентична релігійність і чи можливим є її відновлення? Як має бути врахований в цьому процесі вплив сучасних релігійних симулякрів або політизованих аналогів вірувань, особливо після тривалого нелегального та прихованого існування церкви за радянського режиму? Яким чином подібна релігійна ідентичність та маргінальність відображаються на формуванні духовних цінностей та національної ідентичності в Україні? Якими можуть бути вектори державної політики та впливу на життєдіяльність конфесійної сфери в напрямку підтримання національної безпеки? Якою є дійсна специфіка функціонування релігії в сучасній Україні? [3, с. 143–146].

Репрезентативними щодо цього є складність і «політизованість» взаємин між греко-католицькою церквою і церквами православних конфесій, розколу між православними церквами Московського і Київського патріархату. Ці конфлікти, поки ще далекі від практичного розв'язання. Важливою проблемою є небезпека непродуманих політичних рішень стосовно запровадження церковної освіти у школах, що мають переважно християнський і православний характер і приховують небезпеку релігійної дискримінації представників інших конфесій та атеїстів (які теж мають право висловлювати свою позицію) [3].

Так, на думку О. Козловського, ідентифікаційні матриці громадян України щодо релігії поділяються на дві групи і мають суттєві відмінності. Представники першої групи, до якої автор відносить осіб з розвинутою європейською та збереженою національною ідентичністю, що ідентифікують себе як християни (і православні, і греко-католики, і римо-католики) виявляють більш раціональну структуру ціннісно-сміслових орієнтацій, для якої характерний вищий рівень патріотизму, аніж для представників другої групи. Представники другої групи згідно з О. Козловським, виявляють домінуючу пострадянську ідентичність та маргінальну національну ідентичність та ідентифікують себе виключно як «православні» (сюди переважно входять православні, переважно парафіяни Московського патріархату).

Звертаючись до рангів ідентичностей можна навести таку низку послідовностей ідентичностей за впливовістю. Перша група: етнічна, громадянсько-політична, релігійна,

європейська, регіональна, мета етнічна, планетарна, пострадянська. Друга група: мета етнічна, етнічна, пострадянська, регіональна, планетарна, громадянсько-політична, європейська.

Подібне ранжування в структурі ідентичності визначає важливі громадянські риси. Так, наприклад, друга група виявляє переважно досуб'єктний тип політичного самовизначення, а також повсякденний та ситуативний типи національно-культурного самовизначення, при низькому рівні екзистенційного та ціннісного типів. Так, етнічна, громадянсько-політична, національна ідентичність є вкрай важливими для розбудови демократичної держави та громадянського суспільства; маргіналізація в цих сферах є прямою загрозою цілісності держави та державній безпеці. І в той самий час ці сфери виявляються «прив'язаними» ціннісно-смісловими зв'язками та соціальними стереотипами до релігійної ідентичності [3].

Релігія є особливою сферою життя людини як важливий елемент та умова духовного розвитку. Проте форми її прояву завжди мають яскраву етнокультурну природу через безпосередні зв'язки між релігійною і етнічною ідентичністю. Ці зв'язки визначають характеристики будь-яких соціально-історичних організацій, тож не можуть бути залишені поза увагою при розробці механізмів державної політики в сфері гуманітарної безпеки. Релігійна та етнічна ідентичності майже завжди накладаються одна на одну, і маргінальність в одній сфері може обумовлювати маргінальність в іншій.

В теперішній час релігійна ідентичність українців є доволі розмитою, можна навіть говорити про пошук нової релігійної ідентичності, умовою віднайдення якої є поліконфесійність, що протидіє фундаменталістським поглядам. Такою новою ідентичністю має стати міжконфесійна, екуменічна християнська ідентичність, що ґрунтуватиметься на інтеграції цінностей, символів, міфів, традицій, що закодовані в обрядових та ритуальних практиках.

Так, як було визначена вище, домінуюча релігійна ідентичність українства є християнською у вимірі православної конфесії. Проте, православна ідентичність взагалі є щільно залежною від тієї ідентичності, що пропонує російська православна церква з її непорушними ідеями «державництва» та «візантизму». Дані ідеологічні позиції, розвиваючись, втілюються в образи «російської ідеї», проекту реставрації «великої держави», ядро якої утворюють «братські слов'янські народи». Так православна церква протиставляє слов'янську ідентичність європейській ідентичності, що в цілому є парадоксальним. Ці ідейні побудови спрямовані заповнити свідомісний вакуум, що виник в наслідок знесення радянської ідеології.

Так виявляється схована фундаменталістська складова, котра може бути використана як рушійна політична технологія і є загрозою національним інтересам і безпеці незалежної Української держави.

Як зазначає О. Шевченко, фундаменталізм є швидше не причиною, а наслідком залучення релігії у політику, перетворення її на політичну технологію, засіб вирішення політичних задач та досягнення політичних цілей. В цьому аспекті будь-яка конфесія здатна породити фундаменталістський сценарій. У випадку російської православної церкви відмінним і визначальним є лише

те, що це послідовно і давно цілеспрямовано реалізується стосовно України в тому числі.

З іншого боку, католицька церква також може постати джерелом фундаменталізму. Так, на думку Т. Кудряшової, для католиків ідеальним типом організації державного правління є «царювання Христа», звісно у соціальному вимірі. Тобто, це означає легалізацію церковних законів як державних у повній мірі, що, звісно, носить також деструктивний характер [4].

В контексті аналізу релігійної ідентичності маргінальності та їх зв'язків з іншими сферами ідентифікації важливим є розглянути питання релігійного досвіду. В процесі набуття суб'єктом власного релігійного самовизначення, особистість залучається до таких суспільних відносин та зв'язків, основою яких є ієрархічні відносини влади. Провідну роль тут відіграє уявлення про вищу владу, що є діалектичним віддзеркаленням досвіду взаємодії з владою взагалі. «Постать «Великого Іншого» як основи Символічного, факт множинності цих постатей і множинності соціальних контекстів, у межах яких ці постаті виникають, побічно засвідчує розмаїття форм входження суб'єкта у владні відносини» [3].

У гетерогенності та переплетінні варіантів такої інклюзії в межах формування ідентичності приховується та частина релігійного сприйняття, за якого «Бог» є не трансцендентною первинною постаттю, а постає замісним суб'єктом, за яким криються уявлення про дійсні сценарії взаємодії владних інститутів і особистості. Так в особі Бога та релігійних практиках проступають проекти громадянської, політичної та соціальної ідентичності.

Так, релігійний досвід доцільно поділяти на автономний та гетерономний, в залежності від того формується він довільно в залежності від власної волі суб'єкта, чи під впливом певної соціальної общини, норм, стереотипів, установок відповідно.

В просторі українських релігійних ідентифікацій велику питому вагу мають не лише продукти особистісних та позацерковних світоглядних орієнтацій, а й апеляції до церков та деномінацій, які мають заповнити порожнечу в пострадянському світогляді у пошуках релігійної ідентичності. Особливої ролі останнім часом тут набувають інституції протестантських та неопротестантських напрямів.

Так, за даними О. Козловського, сьогодні в Україні налічується 48 протестантських напрямків, серед яких переважачими є баптизм, евангелізм та адвентизм. При цьому релігійна ідентичність цих віруючих може описуватись як первинна, оскільки вони не стільки асоціюють себе з певною конфесією, скільки звертаються у власних ціннісно-сміслових установках до ранніх, автентичних християнських побудов. Так, можна зазначити, що в протестантизмі та католицизмі домінує автономний релігійний досвід. З іншого боку, для православ'я характерним є домінування гетерономного досвіду, що робить його більш підданим до зовнішніх впливів. Так, наприклад, принцип жорсткої ієрархії церков (особливо православних) щодо державної влади засвідчує, що для них типовим є гетерономний релігійний досвід і що релігійна ідентичність часто слугує лише прикриттям для ідентичностей іншого ґатунку.

Так, сутність сценарію «гетерономності», на думку О. Козловського, полягає в тому, що «релігійне» виявляється лише іншобуттям «політичного». Так,

наприклад, розкол між УПЦ МП і УПЦ КП є тут аналогом загальнонаціонального розколу в розумінні своєї ідентичності як цивілізаційної (європейської або «загальнослов'янської»), так і державної (імперія або «національна держава») [3, с. 153–158].

Так, між автономним та гетерономним релігійним досвідом є розрив, що фіксується в межах сучасних релігійних практик. Проте в межах цієї фіксації автономний релігійний досвід починає переважати над традиційними моделями богошукання. Це породжує експансію протестантизму і «новітніх релігій», що пропонують специфічну модель подолання зазначеного розриву і власну схему взаємодії між різними видами релігійного досвіду.

З огляду на це завдання національної розбудови та державної безпеки мають враховувати незадовільність цих моделей, оскільки в переважній кількості нових релігійних груп автономний досвід формує вузьку ідентичність, що маргіналізує групу, витискає її за межі активного політичного аг громадянського життя. З іншого боку протестантизм поєднує автономність у релігійному досвіді з ідентифікаційним форматом космополітичної людини, що більшою мірою відповідає цінностям глобалізованої культури, людини як суб'єкта доби глобалізації. Так релігійна маргінальність може поставити як об'єктивна та суб'єктивна.

Таким чином, релігійна свідомість стає визначальним чинником внутрішньої самоідентифікації особистості; релігійне світосприйняття можна розглядати в якості матриці, яка детермінує створення життєвої позиції. Особистий досвід трансформується, самоідентичність в аспекті релігійної детермінації стає вектором формування цілісної системи ціннісно-сміслових орієнтирів та виборів. Тож, подальшими перспективами досліджень релігійної ідентичності та маргінальності є розробка конкретних заходів політики державної безпеки, що дозволять спрямувати потенціал релігійної свідомості в інтересах консолідації українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Воропаєва Т. Формування національної та релігійної ідентичності громадян України (1993–2010 рр.) [Електронний ресурс] / Тетяна Воропаєва. – Режим доступу: http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=107
2. Кемалова Л. І. Маргінальність в умовах трансформаційних процесів сучасного суспільства: автореф. ... канд. філос. наук: спец.: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії / Л. І. Кемалова. – Сімферополь, 2006. – 18 с.
3. Козловський О. Р. Релігійна свідомість і релігійні практики населення сучасної України як предмет соціально-філософського аналізу [монографія] / О. Р. Козловський. – К.: Стилюс, 2007. – 192 с.
4. Кудряшова Т. Фундаменталізм в пространстві сучасного мира // Политические исследования. – 2002. – №5. – С.66–77.

References

1. Voropayeva T. Formuvannya natsional'noyi ta relihiynoyi identychnosti hromadyan Ukrainy (1993–2010 rr.) [Elektronnyy resurs] / Tetyana Voropayeva. – Rezhym dostupu: http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=107
2. Kemalova L. I. Marhinal'nist' v umovakh transformatsiynykh protsesiv suchasnoho suspil'stva: avtoref. ... kand. filoz. nauk: spets.: 09.00.03 – sotsial'na filozofiya ta filozofiya istoriyi / L. I. Kemalova. – Simferopol', 2006. – 18 s.
3. Kozlovskyy O. R. Relihiyna svidomist' i relihiyni praktyky naselennya suchasnoyi Ukrainy yak predmet sotsial'no-filozofsk'oho analizu [monohrafiya] / O. R. Kozlovskyy. – K.: Stylos, 2007. – 192 s.
4. Kudryashova T. Fundamentalizm v prostranstve sovremennogo mira // Politicheskie issledovaniya. – 2002. – №5. – S.66–77.

Yemelyanenko Ye. O., PhD., Associate Professor, doctoral student NISS (Ukraine, Kyiv), shalimova_eo@mail.ru

Religious identity and marginality like integrative core of national identification in Ukraine

Study is discovered the socio-cultural identity of the individual citizens in general and Ukraine in particular. There is conjecture of determining mutual relationship between different dimensions and spheres of human identity. In study describes tight links between identity in the field of religious preference and national and ethnic identity. Specific features of religious self-determination Christians in Ukraine in confessional aspect and in the aspect of religious experience have been analyzed. There is given examples of religious ties and political and civic identity in the context of autonomous and heteronomous religious experience. At the end critical conclusion about consideration these interactions in formation mechanisms of state security policy and national state building is formulated.

Keywords: identity, marginality, religion, nationality, values.

Емельяненко Е. О., кандидат философских наук, доцент, докторант, НИСД (Украина, Киев), shalimova_eo@mail.ru

Религиозная идентичность и маргинальность как интегративное ядро национального самоопределения в Украине

Исследуется социокультурная идентичность личности вообще и граждан Украины в частности. Выдвигается гипотеза о взаимно определяющей связи между различными измерениями и сферами идентичности человека. Описываются плотные связи между идентичностью в сфере религиозных предпочтений и национальной и этнической идентичностью. Анализируются особенности религиозного самоопределения христиан Украины в конфессиональном аспекте и в аспектов религиозного опыта. Приводятся примеры связей религиозной и политико-гражданской идентичности в контексте автономного и гетерономного религиозного опыта. Формулируется вывод о решающем значении учета этих взаимосвязей при формировании механизмов политики государственной безопасности и мероприятий становления национального государства.

Ключевые слова: идентичность, маргинальность, религия, нация, ценности.

* * *

УДК 82–97

Вергелес К. М.,
кандидат філософських наук, доцент,
Вінницький національний медичний університет
ім. М. І. Пирогова (Україна, Вінниця),
kvergeles@gmail.com

ПРАВОСЛАВНА РЕЛІГІЯ В ЛІТЕРАТУРІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОГО, РАДЯНСЬКОГО І ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДІВ

Аналізується ставлення до православної релігії, релігійної свідомості та православної церкви у дореволюційній, радянській і пострадянській науковій літературі. Назолюється, що православна релігія до революції розглядалася як основа буття народу, на перше місце виступають поняття «добро», «віри», «надії» та ін. Радянський період характеризується негативним ставленням до православ'я і до релігійної свідомості. Більше того, в деяких працях робиться висновок про відсутність православної віри як такої. Свого об'єктивного розгляду православна релігія, свідомість і віра людини набули в пострадянській науці.

Ключові слова: православ'я, релігія, свідомість, людина, віра, діяльність, психологія, внутрішній світ, традиція.

Православна релігія впродовж століть впливала на матеріальне і духовне життя українського народу. Завдяки ній люди пізнавали та оцінювали власні вчинки, організовували діяльність, особисте життя та побут. Історично складалося так, що релігійність і православ'я постали невід'ємними та визначаючими чинниками формування свідомості людини. Релігійність ще з давнини була джерелом патріотизму народу, для якого синонімами були поняття «Батьківщина» і «віра». З іншого боку, домінантна роль православної релігії у формуванні свідомості була очевидною, тому що згідно традицій у православній родині дитину хрестили в православному храмі, потім віддавали до школи, де виховання та